

Основно училище „Св.св.Кирил и Методий”
с.Черник, общ. Дулово, обл. Силистра
ouchernik@mail.bg тел: 085522226

МЕХАНИЗЪМ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ
В ОУ“СВЕТИ СВЕТИ КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
С. Черник, община Дулово

2018година

Приет на заседание на ПС №6 от 02.02.2018 година,
съгласуван с ОС протокол №1 от 26.01.2018 година,
утвърден заповед №207 от 15.02.2018г

МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ МЕЖДУ ДЕЦАТА И УЧЕНИЦИТЕ В УЧИЛИЩЕ ВЪВЕДЕНИЕ И ЦЕЛ НА НАСТОЯЩИЯ ДОКУМЕНТ

I. ИЗМЕРЕНИЯТА НА ТОРМОЗА В УЧИЛИЩЕ Тормозът в училище обхваща широк спектър от прояви. Това е явление със сериозни размери, което оставя дълготрайни последици върху психичното здраве и поведението както на децата, които търпят насилие, така и на онези, които го извършват или наблюдават. Последиците от насилието в училище са особено тежки и продължителни и силно привличат общественото внимание. Българската дума, която отговаря най-точно на явлението, е „тормоз“ („bullying“).

Ключови в разбирането за тормоза са следните характеристики на това поведение:

1. Злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
2. Извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира от социалния живот;
3. Повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на агресия.

Тормозът обхваща много широк спектър от поведения: преки нападения (удряне, заплаха или принуда, дразнене, подигравка, наричане с обидни прякори, сексуални забележки, откраждане или повреждане на лични вещи) или непреки (например разпространяване на слухове или насърчаване на другите да отхвърлят или изключат някого от приятелската среда). Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат разделени на следните основни групи:

Физически тормоз – например, блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

Вербален тормоз – словесни изрази, които имат за цел унижат и оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Включва подмятания, подигравки, унижение, заплахи, обиди;

Психически тормоз – например, подмятане, подиграване, закачане, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на имущество, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене;

Социален тормоз – например, избягване, игнориране, изключване от дейността, одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз, изолиране;

Сексуален тормоз – представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смущаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унижителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападане и насилие.

4 Тормозът може да се случва както във физическата среда, така и във виртуалната среда (кибертормоз). Бурното развитие на електронните комуникации през последните години доведе до нарастване на проявите на насилие, които се извършват чрез интернет или мобилен телефон. Тук спада разпространяването на: - обидни, заплашителни и подигравателни текстови съобщения по мобилен телефон, електронните средства за комуникация или в социалните мрежи; - разпространяване на материали, които уронват достойнството на детето или го унижават: снимането на детето с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видеозапис в интернет или по други канали без негово съгласие, кражба на самоличност, разпространение на слухове в социалните мрежи др. Един от признаците, че дете може би е

жертва на кибертормоз, е рязката смяна на настроението и поведението му при използване на интернет или при получаване на обаждане по мобилен телефон – например детето става мълчаливо и боязливо.

Разпознаването на физическото насилие включва следните физически и поведенчески показатели: - различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване; - неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едносрични отговори; - безпокойство и крайности в поведението - от агресивност до пасивност; - лоша представа за себе си - децата смятат, че са заслужили насилието; - прекалена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него; - влошаване на здравословното състояние, което включва прилошавания, главоболие, отпадналост; - влошаване на успеха от обучението и чести отсъствия от училище; - чести отсъствия от определени часове, например физическо възпитание и спорт; Разпознаването на психическото насилие включва следните физически и поведенчески показатели: - детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с връстниците си; - агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване; - внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или за нивото на развитие на детето; - бягане и криене, включително зачестили бягства от училище; - загуба на доверие, неучастие в общите занимания в училище, ниска самооценка; - употреба на алкохол, медикаменти, самозанемаряване (постоянно обличане на едни същи дрехи или отказ да сресва косата си); - психосоматични симптоми. Разпознаването на сексуалното насилие включва както изброената по-горе симптоматика, така и различни прояви на сексуализирано поведение (имитация на сексуален акт, разголване, използване на език, свързан със сексуални действия и т.н., които са нехарактерни за съответната възрастова група деца).

II. УЧИЛИЩНА ПОЛИТИКА ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА В УЧИЛИЩЕ

Основен принцип при изграждането на училищна политика за противодействие на тормоза в училище е прилагането на цялостен училищен подход, полагане на координирани и последователни усилия за предотвратяване на тормоза и създаване на по-сигурна училищна среда. За да се изгради защитната мрежа е необходимо да се поставят ясни граници, да се формират ценности, да се създадат правила и процедури, които не допускат прояви на насилие и тормоз в училище.

Дейности на равнище училище

Превенцията на равнище училище включва оценка на проблема, създаване на координационен съвет, изготвяне на план за противодействие на училищния тормоз и създаване на единни училищни правила.

1. Оценка на проблема . Оценката на проблема изисква да се даде отговор на следните въпроси: Осъзнава ли се проблемът и какво се знае за него?

Кои видове и какви форми на тормоз има в училището?

Колко често те се проявяват?

Къде са местата, на които най-често се случват?

Кои са участниците?

Как се е реагирало до момента?

Какво следва да се предприеме, за да бъде реакцията ефективна?

Оценката се извършва в началото и в края на учебната година. Тя се организира от училищното ръководство. За целта могат да се използват редица инструменти, като специални въпросници, дискусии с участие на цялата училищна общност, фокус групи с деца, учители и родители и др. Резултатите от оценката и наличието на проблем се обсъждат на педагогически съвет с участието и на непедагогическия персонал, а в подходящ формат – и с родителите и децата. За оценка на проблема се използват анкети по приложение.

2. Създаване на координационен съвет .В училище се създава координационен съвет с ясни функции и делегирани отговорности, който да отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с тормоза. Съветът се ръководи задължително от директор и включва учители, ученици и родители.

СЪСТАВ НА КООРДИНАЦИОННИЯ СЪВЕТ НА УЧИЛИЩЕТО

Председател: Юксел Хамза-директор

Членове: Ибрахим Демир Муртаза учител

Анелия Христова-старши учител

Гюлчай Кючюк-старши учител

3. Изготвяне на план за съответната учебна година за противодействие на училищния тормоз.

На базата на извършената оценка в началото на всяка учебна година координационният съвет изготвя план за съответната учебна година за противодействие на училищния тормоз. Този план съдържа описание на всички дейности по превенция и интервенция на равнище клас и училище и е с оглед на потребностите, вследствие от оценката в началото и в края на годината. Той е със срок една учебна година и се ревизира и актуализира всяка учебна година.

4. Създаване на единни училищни правила

Създаването на единни училищни правила е неизменна част от превантивните дейности, които се предприемат на равнище училище. Този процес се свързва със следните дейности:

- 4.1. формулиране на предложения от всеки клас за правила на поведение и ценности;
- 4.2. обобщаване на всички предложения за правила на поведение и ценности, направени от класовете и формулиране на общоучилищни ценности и правила, които да бъдат част от училищната политика;
- 4.3. договаряне на единен механизъм, включително разписани ясни отговорности, за реагиране при всяка проява на тормоз и насилие;
- 4.4. разработване на предложения за промени в Правилника за дейността на училището и обсъждането им с училищната общност;
- 4.5. приемане на съгласуваните промени;
- 4.6. прилагане на програми за развитие на личните и социалните умения на децата;
- 4.7. ясно разпределение на конкретни отговорности на всички възрастни в училището;
- 4.8. подобряване на системата от дежурства с оглед обхващане на местата, в които на етапа на оценка е установено, че се извършва тормоза;
- 4.9. подобряване на системата за съобщаване на случаи на тормоз (въвеждане на нови форми и канали, гарантиране на конфиденциалността);
- 4.10. включване на родителите и самите ученици в процеса на създаване и реализиране на всички интервенции;
- 4.11. използване на подхода за работа с връстници, които трябва да станат естествените помощници при реализирането на всички видове интервенции както по отношение на децата, които са обект на тормоз, така и по отношение на децата, които упражняват насилие;
- 4.12. повишаване квалификацията на учителите за работа с програмите, включително реализиране на специализирани обучения за определени категории от работещите в училище за справяне с критични ситуации и други;
- 4.13. разработване на мерки за привличане на родителите;
- 4.14. разработване на процедури и механизми за осигуряване на непрекъснато съгласуване на интересите и потребностите на отделните групи, съставляващи училищната общност;
- 4.15. информиране и актуализиране на информацията за наличните ресурси в общността – съществуващи услуги и програми за превенция и противодействие на насилието и тормоза в училище;
- 4.16. осигуряване на реални партньорства с външни на училището служби, организации и специалисти;
- 4.17. насочване към здравни и социални услуги за децата и техните семейства.

5.Интервенцията на равнище училище включва водене на училищен дневник и процедури за управление на информацията, инициране на работа по случай и насочване на случай към други служби. Водене на училищен дневник със случаи и управление на информацията Дневникът със случаи се създава единствено за целите на анализа и планирането на цялостна училищна политика за противодействие на насилието и тормоза в училище. В него се документират единствено ситуацията, при които е необходима и намесата на координационния съвет. Ситуацията, която следва да се впише в Дневника със случаи, съдържа следната информация: дата; какво се е случило – кратко описание на ситуацията, кога се е случило, кои са участниците; кой служител е регистрирал ситуацията – име и подпис; какво е предприето като действия (интервенция); кои отговорни участници са информирани (институции, органи, родители); как е приключила

ситуацията или на какъв етап е и какво предстои. На базата на вписаните ситуации, координационният екип извършва оценка на риска. Екипът е отговорен за анализа и разпознаването на ученици, които участват и се въвличат в ситуации на тормоз, без значение дали извършват проявите или са пострадали от насилието

КЛАСИФИКАЦИЯ НА ФОРМИТЕ НА ТОРМОЗ И ПРЕДПРИЕМАНЕ НА СЪОТВЕТНИ ДЕЙСТВИЯ

ПЪРВО НИВО - НИСКО НАРУШАВАНЕ НА ПРАВИЛАТА:

- Форми на физически тормоз са например: леко удряне, бутане, щипане, драскане, дърпане на коса, хапане, подритване, замърсяване или разрушаване на нечия собственост.
  - Форми на вербален тормоз са например: подмятания, подигравки, унижение, заплахи, обиди, нецензурни/неприлични коментари;
  - Форми на психически тормоз са например: омаловажаване, клюкарене, обиждане, осмиване, засрамване, подвикване, ругане, клеветене, измисляне на прякори.
  - Форми на социален тормоз са например: подмятане на коментари, подиграване, изключване от групови или съвместни дейности, фаворитизация/предпочитания, базирани на различие, разпространяване на слухове. На първо ниво, по правило, действията се предприемат автономно от класен ръководител или учител заедно с родител, като се предприема педагогическа работа – индивидуално, за група ученици или за целия клас. При наличие на щети от материален характер – те се възстановяват. По изключение, ако насилственото поведение се повтаря, педагогическата работа не дава резултат, последствията са по-сериозни, ако се касае за насилие от страна на група към индивид или ако едно и също дете или ученик бива тормозено
- Ситуациите от първо ниво не се регистрират.

ВТОРО НИВО – ПОВТАРЯНЕ НА ЕДНИ И СЪЩИ НАРУШЕНИЯ НА ПРАВИЛАТА ИЛИ С ПО-СЕРИОЗНИ ПОСЛЕДИЦИ:

- Форми на физически тормоз са например: шамаросване, удряне, стъпкване или късане на дрехи, ритане, обграждане, плюене, отнемане и разрушаване на нечия собственост, дърпане на нечий стол изпод него, дърпане за уши или коса.
- Форми на вербален тормоз са например: подигравки, отправени пред целия клас или На второ ниво, по правило, действията се предприемат от класен ръководител заедно с психолог или педагогически съветник, представител на координационния съвет и директор и задължително участие на родител. Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на детето, Ситуацията на тормоз се описва в Дневника за ситуации на тормоз и се предприема работа по случай. Възстановяване на щети при наличие на такива.
- Форми на психически тормоз са например: изнудване, заплашване, несправедливо наказание, забрана за общуване, отхвърляне и манипулация.
- Форми на социален тормоз са например: интригантстване, разпространяване на слухове, публично отхвърляне и игнориране, неприемане, манипулиране и използване.
- Форми на сексуален тормоз са например: сексуално докосване, показване на порнографски материали, показване на интимни части на тялото и сваляне на дрехи, подтикване или принуждаване към сексуални действия, заснемане в сексуални пози.
- Форми на кибертормоз са например: непоискано заснемане и разпространяване на снимки и видео, злоупотреба с блогове, форуми, социални мрежи, заснемане без разрешение. например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил училищната процедура, директорът следва да се обърне към отделите за закрила на детето.

1) Верифициране на подозрение или откриване на ситуация на тормоз.

2) Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници.

3) Уведомяване на ОЗД и/или органите на полицията при ситуации с по-сериозни последици по преценка на класния ръководител, публично унижение, обиди;

Координационният съвет прави оценка на риска и се инициира индивидуална работа по случай. Уведомява директора; Уведомяването е задължително и незабавно, когато се отнася до случаи на сексуален тормоз, проявяващи се в подтикване или принуждаване към сексуални действия.

ТРЕТО НИВО – ЗЛОУПОТРЕБА СЪС СИЛА, КАКТО И ПРИ ЕКСТРЕМНИ СИТУАЦИИ, В КОИТО СЪЩЕСТВУВА ОПАСНОСТ ЗА ЖИВОТА И ЗДРАВЕТО ИЛИ ЗА ТЕЛЕСНИЯ ИНТЕГРИТЕТ, ЗА КОЙТО И ДА Е ОТ УЧАСТНИЦИТЕ В СИТУАЦИЯТА:

- Форми на физически тормоз са например: сбиване, задушаване, събаряне, причиняване на изгаряния и други наранявания, намушкване с остър предмет, провесване от прозорец или високо място, лишаване от храна, излагане на ниски или високи температури и заплашване с оръжие.
- Форми на вербален тормоз са например: закани, заплахи, обиди, клетви, които накърняват сериозно достойнството, публично унижение и др.;
- Форми на психически тормоз са например: сплашване, изнудване със сериозни заплахи, насилствено отнемане на пари и вещи, ограничаване на движението, склоняване за На трето ниво, по правило, уведомяването на ОЗД и/или органите на полицията става незабавно от служител на училището, идентифицирал тормоза.

Действията на ниво училище се предприемат от директор заедно с координационния съвет със задължителното участие на родител и компетентни власти, организации и услуги (центрове за социална работа, здравни центрове, отдел закрила на детето, полиция и др.). Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на детето, например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил училищната процедура, директорът следва да информира центъра за социална работа, отделите за закрила на детето и/или полицията. Ситуациите на тормоз от трето ниво се описват в Дневника за случаи на тормоз, като по тях се предприема интензивна работа по случая, включваща всички участници, правят се оценки на потребностите и план за действие, както и се инициират процедури в съответствие със закона

Дейности на равнище клас

Превенцията на равнище клас включва приоритетно обучителни дейности и работа с класа. Обучителни дейности, в които водеща роля има класния ръководител За работата на равнище клас следва да се прилагат всички форми на групова работа, дискусии, решаване на казуси, ролеви игри, споделяне на опит, като се използват възможностите на часа на класа, учебни предмети от задължителните учебни часове, различни извънкласни и извънучилищни дейности. Необходимо е да се извеждат теми от учебното съдържание, които може да се използват за работа и анализ по проблема насилие, свързани с правата на децата, ценностите, социалните роли, функционирането на групите и институциите и т.н. Целта е да се създаде пространство, в което се говори открито за тормоза и се работи за формирането у децата на нагласи и социални умения, недопускащи насилие, като например емпатия, толерантност и уважение към различията, решаване на конфликти и др. Децата трябва да се стимулират първо сами да дават отговори на поставените въпроси, а след това да се предлагат официални дефиниции. Всяка първа дискусия трябва да започне с договаряне на правилата за работа, като например – всеки има право да каже какво мисли, всеки има право да бъде изслушан, мненията не се омаловажават и т.н. Основните теми могат да бъдат:

1. Какво представлява тормозът, разпознаваме ли го и как можем да докладваме за случаи на тормоз?
2. Какви са преживяванията на извършителя, последователите, потърпевшия и наблюдателите? (някои видове поведение като присмиването може да изглеждат като игра или шега, но обиждат и водят до негативни емоции у този, към когото са насочени и до това той да се чувства унижен или заплашен).
3. Как се чувстваме, когато видим прояви на тормоз и какво правим?
4. Какво можем и искаме да направим?
5. Кои са основните ценности, правила на поведение, които следва да приемем? Как можем да ги прилагаме? Изработват се общи правила на поведение и договаряне на процедура, в случай на нарушаване на правилата. Правилата се пишат и се поставят на видно място в класната стая, за да могат децата да се придържат към тях в конкретни ситуации. Въпреки че това са дейности на

равнище класна стая, те могат и е важно да се приложат и с родителите, както и с учителите. Съвместни действия между класен ръководител или учител

В случай че са налице поредица от ситуации от първо ниво, в което са въввлечени различни участници, може да се предприемат допълнителни занятия с целия клас с подкрепата на външен за училището специалист. Ако са налице други повтаряеми фактори – например ситуацията се случват по едно и също време или в един и същи час и т.н., тези фактори следва да се вземат предвид и по преценка на класен ръководител и/или учител, който ги констатира, да се информира координационния съвет. Ситуацията от второ ниво се вписва в Дневника за случаи на тормоз, като са определени участниците, направен е анализ от координационния съвет и са предприети мерки, които могат да включват индивидуална работа по случай и/или работа с класа/класовете.

Включване на родители

Привличането на родителите е важна част от реализирането на училищната програма и важно условие за нейната ефективност. Родителите се привличат като партньори в дейностите по превенция, както и в случаите на интервенция. Родителското съдействие може да има различни измерения, като:

- родители - специалисти от областта на помагачите професии (психолози, социални работници, медиатори, лекари,
- родители, които могат да се включат в групи за придружаване на определени групи деца по пътя от дома до училището и обратно;
- родители, които могат да станат посредници между училището и родителите или други организации и институции;
- родители, които могат да осигуряват ресурси – в натурални показатели, услуги или финансови средства, за изпълнение на училищните дейности. При включване на родителите се има предвид следното: - във всички случаи е необходимо родителите да бъдат уведомен за случилото се, както и за предприетите от училището действия за разрешаване на ситуацията; - в разговора е важно да се акцентира върху необходимостта родителите да не критикуват другото дете или групата деца, а да се опитат да погледнат на ситуацията през погледа на другата страна; - родителите трябва да бъдат запознати, че критиките, обидите и negliжирането на другото дете или деца от тяхна страна само ще задълбочат конфликта; - разговорът трябва да бъде проведен на подходящо място, в партньорски взаимоотношения, като се предостави отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки; - от разговора могат да бъдат изведени конкретни договорености кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат. Учителят може да насочи родителите за консултация с педагогическия съветник или с училищния психолог, или с други специалисти при необходимост.

Ресурсна обезпеченост Училищното ръководство е необходимо да осигурява:

- обучение за служителите си всяка година;
- изградени механизми за взаимодействие с различни институции;
- обучени специалисти за интервенция в ситуации на тормоз в училището, а при липса на такива да се обърне към външни за училището специалисти, които са обучени за интервенция в ситуации на тормоз;
- информация, материали по темата за насилието и тормоза в училище, информация за наличните ресурси в общността и други.

Разпознаване на тормоза от страна на учителя. Прекратяване на ситуация на тормоз. Подход за възстановяване на щетата. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността. Намесата и справянето с конкретни ситуации на тормоз и насилие е част от цялостната политика на училището срещу насилието. Намесата на възрастните следва внимателно да се обмисли и планира. Тя трябва да бъде последователно прилагана от цялата училищна общност, за да бъде максимално ефективна. Важно е да не бъдат омаловажавани и първите прояви на влошаване на отношенията между децата, както и поведението, което е неприемливо. Необходимо е още при най-малките сигнали и съмнения за тормоз да се предприемат стъпки, за да се предотврати ескалация на насилието и да се изпрати ясно послание, че такова поведение няма да бъде

толерирано. Вниманието трябва да бъде насочено както към проявите на физически тормоз, така и към неговите социални и психологически измерения.

1. Разпознаване на тормоза от страна на учителя По-голямата част от ситуациите на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои – от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. На първо място важно е да се разграничат случаите, в които не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват. Следното би могло да помогне за правилна оценка на ситуацията:

- ако децата се закачат, бутат или блъскат или си разменят шегички, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание, то най-вероятно става дума за игра;
- ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е в постоянно доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно става дума за тормоз;
- когато се касае просто за приятелска игра, учителят може да се намеси, за да предупреди децата да внимават да не се наранят. Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз е необходимо да се предприемат съответните стъпки, описани в механизма.

2. Прекратяване на ситуация на тормоз: Задължение на всеки учител е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел или за която е получил сигнал (от дете, родител или друг служител от училището):

- в случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно;
- не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение. В този момент не е добре да се разпитва за подробности и детето, което е потърпевшо, особено в присъствието на детето, което е нанесло тормоза и на други деца, защото това може да урони неговото достойнство. Фокусът на интервенцията трябва да бъде насочен към децата-свидетели на тормоза, към средата, а не към участниците в ситуацията на насилие;
- когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата или да се наложи друга предварително съгласувана мярка.

3. Подход за възстановяване на щетата Подходът за възстановяване на щетата се основава на принципа, че „всяка щета, нанесена на друг, трябва да бъде възстановена“ и включва съответните действия в тази посока. Важно е преди да се прилага подходът да бъде предварително съгласуван с цялата училищна общност, включително и с децата, и да бъде част от политиката на училището. Възстановяване на щетата е принцип, който предполага, че хората правят грешки. Грешките следва да бъдат поправени, като същевременно не се налагат наказания. Този принцип подчертава поемането на отговорност за неприемливо поведение и за позитивно решаване на проблема. Възстановяването на щетите успешно може да се прилага за материални и за нематериални щети. Подходът за възстановяване на щетите изисква време и по-задълбочен разговор с детето, което е извършило насилие, за да му се помогне да разбере какви са последствията от неговата постъпка. Поради тази причина е най-добре този подход да се приложи от класния ръководител на детето. Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялото училище се придържа, а не за да бъде наказан:

- като първа стъпка класният ръководител изслушва детето. Не е желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшото дете;
- ключов момент във възстановяването на щетата е, че класният ръководител разговаря с ученика, а ученикът сам предлага как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово предложение трябва да се съгласи и ученикът, който е бил потърпевш от

тормоза. Този процес се медира от ангажирания в случая класен ръководител, педагогическия съветник или училищния психолог;

- след изясняване на ситуацията и постигане на договореност, класният ръководител за определен период от време проследява поведението на децата и дава обратна връзка. Класният ръководител може да потърси съдействие и от другите учители, които също да наблюдават поведението на децата и да реагират своевременно.

- при преценка, може да бъде насочено към услуги в общността

4. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз При повторна ситуация на насилие или когато има случай на тежък инцидент се следват предписанията от механизма,

- при тежки инциденти се препоръчва работа в групов формат (например работа с целия клас), като кризисна интервенция е от минимум 45 минути до 1 час и 30 мин. в определени рамки – затворено пространство, в което участниците не допускат нови лица, и др. Предлага се пространство да се вентилират емоциите от преживяното и да се даде възможност за преработка. Най-подходящо е тази интервенция да бъде извършвана от училищния психолог или педагогическия съветник, а при липсата на специалист да се обърнат веднага към мобилната група или специалист от услуга в общността. Честа спонтанна реакция на възрастните е заставането на страната на „жертвата“ и наказване на „насилника“. Ключово при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че детето, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а детето, извършител на тормоз, не се нуждае от наказание, особено което го унижава, а от разбиране и емпатия (съпреживяване), за да може то да развие това чувство към другите. Липсата на емпатия е една от основните причини, поради която се упражнява тормоз;

- работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране на умения за справяне с подобно поведение. Важно е класният ръководител да поговори с детето, по възможност още същия ден (или веднага след като е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;

- погрешно е открито и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете, защото това допълнително ще урони достойнството на детето пред неговите връстниците. При този първи разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се разговаря с него какво точно ще му помогне да се почувства сигурно;

- необходимо е да се подчертае поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;

- детето трябва да почувства доверие и сигурност за споделяне, което е особено важно ако насилието се повтори. Може да му се предложи да поговори с училищния психолог;

- не е препоръчително да се прави среща между детето, върху което е упражнено насилието, и детето, което е извършило насилието, с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последици;

- наблюдавайте детето в следващите дни, за да се уверите как се чувства и при необходимост отново разговаряйте с него;

- необходимо е да се работи с наблюдателите не само на нивото на превенцията, но и след ситуация на тормоз;

- не се отстраняват наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз, като всички, които са били там, следва да видят какво се прави съгласно правилата на училището;

- валидизират се правилата и етиката на поведението и се подкрепят тези, които са се намесили в защита ценностите на училището. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще;

- насърчава се убеждение за отговори на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване за случая.

СУ „Св. Климент Охридски“

Катедра „Обща, експериментална и генетична психология“

ТОРМОЗЪТ ОТ ВРЪСТНИЦИТЕ В УЧИЛИЩЕ Уважаеми ученици, въпросникът, който ви предлагаме, се отнася за тормоза от връстниците в училище.

КАКВО ОЗНАЧАВА ТОРМОЗ ОТ ВРЪСТНИЦИТЕ В УЧИЛИЩЕ?

- Тормозът от връстниците в училище се състои в преднамерено лошо отношение на един ученик или група към съученик, който е по-слаб и не може да се защити (да им отговори), например: дразнят го, обиждат го, подиграват му се, измислят му неприлични прякори, бутат го, удрят го или го ритат, заплашват го, вземат му нещата, изнудват го, затварят го в стаята или правят други неприятни неща.
- Тормоз освен това е и разпространението на зловни слухове, клюки и измислици за някого в училище, писането на обидни неща, например в социалните мрежи, качване на снимки, клипове или други неприлични материали, а и когато съучениците нарочно изключват даден ученик от това, което правят, изолират го и дори не искат да говорят с него.
- Тормоз означава, когато към даден ученик се отнасят по този начин не само веднъж, а постоянно, в продължение на дълъг период от време.
- Тормозът се различава от конфликтите, караниците или схватките в училище, които възникват между връстници с приблизително еднаква сила. При тормоза едната страна е очевидно по-силна от другата, която не може да се защити, да отговори на този, който я тормози.

ВЪПРОСНИК ЗА ТОРМОЗА В УЧИЛИЩЕ

След като прочетеш внимателно всеки въпрос, огради с кръг верния според теб отговор.

1) В твоето училище какво правят децата, които тормозят други деца? (Можеш да оградиш повече от един отговор.)

- а) блъскат, удрят другите деца;
- б) заплашват ги;
- в) обиждат ги, псуват ги, измислят им неприлични прякори;
- г) дразнят ги;
- д) взимат им от нещата;
- е) говорят зад гърба им, разпространяват за тях неверни неща, клюки;
- ж) изнудват ги;
- з) настройват другите деца срещу тях;
- и) искат им пари;
- й) друго (посочи какво): _____

2) Къде се случва децата да бъдат тормозени: (Можеш да оградиш повече от един отговор.)

- а) в класната стая;
- б) по коридорите;
- в) в тоалетните;
- г) пред бюфета;
- д) на двора на училището;
- е) на улицата;
- ж) в квартала, пред блока;
- з) на друго място (посочи къде): _____

3) Случвало ли се е досега теб да те тормозят през тази учебна година?

- а) да;
  - б) не;
- 4) Ако ти се е случвало да те тормозят през тази учебна година, колко често?**
- а) всеки ден;
  - б) няколко пъти през седмицата;
  - в) веднъж седмично;
  - г) един път през месеца;
  - д) по-рядко от един път през месеца;
  - е) досега не се е случвало да ме тормозят.

5) Ако ти се е случвало да те тормозят, децата, които те тормозиха бяха:

- а) от твоя клас - момчета;
- б) от други класове - момичета;
- в) от твоя клас и от други класове - момчета и момичета;

6) Ако ти се е случвало да те тормозят,

- а) сами;
- б) с тях имаше и други деца, които също те тормозиха;
- в) с тях имаше и други деца, но те само гледаха.

7) Случвало ли се е някой да те тормози през тази седмица?

- а) да;
  - б) не.
- 8) Когато теб те тормозиха, ти каза ли на някого? (Можеш да оградиш повече от един отговор)**
- а) казах на някого от учителите;
  - б) казах на майка ми;
  - в) казах на баща ми;
  - г) казах на брат ми/на сестра ми;
  - д) казах на приятели;

е) казах на друг човек (посочи на кого): _____

ж) не казах на никого;

з) досега не се е случвало да ме тормозят.

9) Ако си казал на някого, това помогна ли ти, доведе ли до спирането на тормоза?

а) да;

б) не;

в) досега не се е случвало да ме тормозят.

10) Виждал ли си да тормозят други деца в училище?

а) да;

б) не;

11) Колко често си виждал да тормозят други деца в училище?

а) всеки ден;

б) няколко пъти през седмицата;

в) веднъж седмично;

г) един път през месеца;

д) по-рядко от един път през месеца;

е) досега не съм виждал да тормозят други деца.

12) Ако си виждал да тормозят други деца в училище, казвал ли си някого за това?

а) да, на някой от учителите;

б) да, на приятели

в) да, на родителите;

г) да, на брат ми/на сестра ми;

д) да, на други възрастни (посочи на кого): _____

е) не съм казвал на никого;

з) досега не съм виждал да тормозят други деца.

13) Виждал ли си да тормозят деца извън училище? а) да; б) не.

14) Случвало ли се е ти да тормозиш друго дете през тази учебна година?

а) почти всяка седмица;

б) почти всеки месец;

в) един-два пъти през учебната година;

г) не се е случвало да тормозя друго дете;

д) през тази учебна година.

15) Случвало ли се е да тормозиш друго дете през тази седмица?

а) да;

б) не.

16) Кой ти помага най-много, ако се случи някой да те тормози?

а) някой от учителите;

б) майка ми;

в) баща ми;

г) брат ми или сестра ми;

д) приятелите;

е) друг човек (посочи кой): _____

ж) никой;

з) досега не се е случвало да ме тормозят.

17) Има ли в твоя клас деца, които обичат да тормозят другите

а) да;

б) не.

18) Ако има, колко са на брой? _____

19) Има ли в твоя клас деца, които често са тормозени от другите деца?

а) да;

б) не.

20) Ако има, колко са на брой? _____

Ти си: а) момче; б) момиче. Навършени години: _____ Клас: _____

ТОРМОЗЪТ ОТ ВРЪСТНИЦИТЕ В УЧИЛИЩЕ- ВЪПРОСНИК ЗА УЧИТЕЛЯ

Моля, отговорете на поставените по-долу въпроси, като отбележите верните според Вас отговори.

Въпросникът е попълнен от: Име: _____ Фамилия: _____ Клас: _____
Брой на учениците в класа: _____ От тях: _____ момчета и _____ момичета

ВЪПРОСИ ОТГОВОРИ

1. Има ли в класа Ви деца, които са тревожни, неуверени, изолирани, без приятели?

- 1) Да, има. Общо: _____ Момчета: _____ Момичета: _____
- 2) Не, няма.

2. Ако има такива деца, как се отнасят останалите към тях? (Може да посочите повече от един отговор.)

- 1) Не им обръщат внимание.
- 2) Изключват ги от нещата, които правят заедно.
- 3) Обиждат ги, дразнят ги или им се подиграват.
- 4) Държат се грубо с тях, блъскат ги, удрят ги.

3. Ако в класа има деца, към които останалите се отнасят зле, кога за пръв път го забелязахте?

- 1) През миналата учебна година.
- 2) През тази учебна година.
- 3) През последния месец.
- 4) Съвсем наскоро.

4. Ако имате предвид колко чести и колко сериозни са нещата, които се случват с тези деца, как бихте ги определели?

- 1) Като жертви на тормоз.
- 2) Към момента не са, но биха могли да се превърнат в такива.
- 3) Става въпрос по-скоро за безобидни неща, типични за отношенията между връстници.

5. Ако в класа има деца, към които останалите се отнасят зле, необходима ли е специална интервенция от страна на възрастния?

- 1) Да, тези деца се нуждаят от помощ, за да се интегрират успешно в групата.
- 2) Проблемите не са толкова сериозни, в такива случаи е по-добре децата сами да решават проблемите помежду си.

6. Има ли в класа деца, които са импулсивни, със слаб самоконтрол, лесно се разгневяват, бурно реагират, ако останалите им пречат?

- 1) Да, има. Общо: _____ Момчета: _____ Момичета: _____
- 2) Не, няма

7. Ако има такива деца, как се отнасят останалите към тях?

- 1) Избягват ги или се опитват да не им обръщат внимание.
- 2) На свой ред реагират агресивно, което създава конфликти и напрежение в класа.

8. Ако имате предвид колко чести и колко сериозни са нещата, които се случват, как бихте определили тези деца?

- 1) Като агресори, на които останалите на свой ред отмъщават.
- 2) Към момента не са такива, но биха могли да се превърнат в агресори, на които останали- те отмъщават.
- 3) Става въпрос по-скоро за безобидни неща, типични за отношенията между връстници.

9. Ако в класа има деца с не овладяно, импулсивно пове дение, необходима ли е спе- циална интервенция от страна на възрастния?

- 1) Да, тези деца се нуждаят от помощ, за да се интегрират успешно в групата.
- 2) Проблемите не са толкова сериозни, в такива случаи е по-добре децата сами да решават проблемите помежду си.

10. Има ли в класа деца, които обичат нарочно да дразнят и да се подиграват на другите, опитват се да доминират, държат се грубо, агресивно и без видима причина?

- 1) Да, има. Общо: _____ Момчета: _____ Момичета: _____ 2) Не, няма.

11. Ако в класа има такива деца, бихте ли определили действията им като тормоз, т.е. целят да причинят стра дание на очевидно по-слабо от тях дете, като действията се повтарят многократно, за продължителен период от време?

- 1) Да, действията им могат да се определят като тормоз над връстниците.
- 2) Към момента не са такива, но в перспектива могат да прераснат в тормоз.
- 3) Става въпрос по-скоро за безобидни неща, типични за отношенията между връстници.

12. Ако в класа има деца, които обичат да дразнят, да се подиграват на другите, да доминират и се държат агресивно и без видима причина, необходима ли е специална интервенция от страна на възрастния?

- 1) Да, тези деца се нуждаят от помощ, за да се интегрират успешно в групата.
- 2) Проблемите не са толкова сериозни, в такива случаи е по-добре децата сами да решават проблемите помежду си.

Благодарим Ви за участието!

Основно училище „Св.св.Кирил и Методий”
с.Черник, общ. Дулово, обл. Силистра
ouchernik@mail.bg тел: 085522226

Утвърдил

Директор: Ю. Хамза

План

за противодействие на училищния тормоз

при ОУ „Свети свети Кирил и Методий“ с. Черник, община
Дулово

Приет на заседание на ПС №6 /02.02.2018г

Настоящият план е изготвен на основание Механизъм за противодействие на тормоза в училище

приет на заседание на ПС на ОУ „Свети свети Кирил и Методий“ с. Черник

Цел: Намаляване на тормоза в училище.

ДЕЙНОСТИ:

1. Обща родителска среща с родителите на учениците от училището за запознаване на родителите с Механизма за противодействие на тормоза в училище.

Срок началото на уч. година

Отг. директор

2. Тормоз в училище-анкети при класовете. Анализ на анкетите, промени в плана при необходимост.

Срок 25.09. /15.05.

Отг.Кл. ръководители

3.Анализ на анкетите, промени в плана при необходимост. Промени в Правилника на училището при необходимост.

Срок 15.10/26.05.

Отг. КС-директор

4.Запознаване на учениците с Механизма за противодействие на тормоза в училище. План за намаляване на тормоза- занятие в ЧК

Срок-до 25.09.

Отг. Кл. ръководители

5. Единни училищни правила за превантивни дейности. Предложение от класовете и ученическия съвет.

Срок до 15.10.

Отг. А. Хасан

6. Подобряване на системата от дежурства с оглед обхващане на местата, в които на етапа на оценка е установено, че се извършва тормоза;

Срок началото на уч. година

Отг. директор

7. Подобряване на системата за съобщаване на случаи на тормоз (въвеждане на нови форми и канали, гарантиране на конфиденциалността);

Срок през годината

Отг. директор

8. Включване на родителските активи на класовете и самите ученици в процеса на създаване и реализиране на всички интервенции;

Срок до 15.10.-за родители

Отг. Кл. р-ли

9. Повишаване квалификацията на учителите за работа за интервенция на тормоза в училище. Вътрешно институционална дейност. Инструктаж на учителите.

Срок до 15.10.

Отг. Директор

10. Училищен дневник за установени случаи на тормоз в училище. Дневници на класове за установени случаи на тормоз. Дневникът на училището се води от А. Христова, на класовете от кл. р-л.

Срок-постоянен

11. Разговори с ученици и техните родители при установени случаи на тормоз.

Срок –при необходимост

Отг. Кл. р-ли

12. Видеонаблюдение в училище.

Срок II 2018 година

Отг. Директор

Основно училище „Св.св.Кирил и Методий”

с.Черник, общ. Дулово, обл. Силистра

ouchernik@mail.bg тел: 085522226

Единни правила за противодействие на тормоза в училище

Единните училищни правила са приети на заседание на ПС №6 от 02.02.2018г.след обсъждане с учениците от училището във връзка с прилагане на Механизма за противодействие на училищния тормоз в ОУ „Св.Св.Кирил и Методий“. Те са неизменна част от превантивните дейности, които се предприемат на ниво училище. Тяхната цел е прилагане на цялостен училищен подход за недопускане на тормоз и прояви на насилие сред учениците и бързо и ефективно справяне с проявленията на такива.

Правилата са разработени на базата на:

- направената оценка и анализирането на проблема, свързан с наличие и прояви на тормоз сред учениците;
- набраните предложения от страна на ръководството на училището, класовете, учителите, непедагогическия персонал;
- сътрудничеството с експерти по проблема, родители и институции/ организации, свързани с проблемите на безопасността на децата и тяхното физическо и психическо благополучие.

Правилата съблюдават следните **принципи**:

- Нетолериране и нетърпимост на тормоза и насилието в ОУ „Св.Св.Кирил и Методий“.
- Ангажираност от страна на всички възрастни в училище.
- Стремеж към формиране на училищна общност, култура на социално компетентно поведение от страна на всички участници в училищния живот и взаимно уважение.
- Строги граници, които определят неприемливото поведение, водещо към прояви на тормоз и насилие и прилагане на съответни мерки при преминаването на тези граници.

Правилата гласят следното:

1. В ОУ „Св.Св.Кирил и Методий“ всички участници в училищния живот се уважават взаимно (ученици, учители, ръководство, родители, непедагогически персонал).

2. Всички дават най-доброто от себе си, за да поддържат позитивен психологически климат и конструктивни отношения в дух на взаимно разбиране, сътрудничество и толерантност.

3. Всички в училище изпълняват съвестно и отговорно своите конкретни ангажименти по превенцията и справянето с училищния тормоз.

Те са следните:

3.1. Задължения на учениците:

- Учениците изпълняват задълженията си според Правилника за вътрешния ред в училището.
- Учениците проявяват толерантност, уважение и подкрепа към всички участници в училищния живот.
- Учениците не упражняват никакви форми на тормоз над съучениците си.
- Учениците активно участват в изграждането на общоучилищна култура на вежливи и толерантни взаимоотношения и допринасят с поведението си за изграждането на училищната общност.
- Учениците не толерират насилието и тормоза и незабавно информират за наличие на подобни прояви.
- Учениците не нарушават личното пространство и правото на лично мнение на съучениците си.
- Учениците не публикуват и не коментират снимки, видео и текстове, отнасящи се до личния живот на другия, които уронват достойнството му.
- Учениците не поддържат контакти с външни лица, склонни към насилие.
- Учениците уважават и не нанасят вреда на личната собственост на съучениците си.
- Учениците проявяват учтивост и уважение към учителите и към непедагогическия персонал.
- Учениците проявяват отговорност към действията си и постъпват справедливо при разрешаване на проблеми, възникнали в училище.
- Учениците разговарят открито за проблемите си с родителите, учителите и съучениците си.
- Учениците са носители на добро възпитание и проявяват примерно поведение в и извън училище.
- Учениците спазват правилата в клас и в училище.

3.2. Задължения на персонала:

3.2.1. Училищен координационен съвет:

- Планира, проследява и координира дейностите за справяне с тормоза на ниво училище. Обобщава предложенията на класовете и изготвя общоучилищни ценности, правила и последици.
- Обсъжда и приема процедурите за докладване, регистриране и проследяване на случаите на тормоз.
- Прави мотивирани предложения до директора с цел подобряване на работата.
- Подпомага класните ръководители с материали или консултации със специалисти, съдейства за организиране на периодични обучения на учителите по темата за насилието.

- Всяка година извършва оценка на ситуацията в училище чрез различни анкети и методики и я представя пред Педагогически съвет.
- Съхранява протоколите за докладване на случаи на насилие.

3.2.2. Класни ръководители:

- В началото на годината провеждат занятия в часа на класа, посветени на тормоза и насилието. С помощта на учениците приемат ценности, правила и последици при прояви на насилие. Постерите с приетите ценности, правила и последици се поставят на видно място в класната стая.
- Запознават учениците с процедурата за съобщаване на случаи на тормоз.
- Реагират при всеки опит за насилие над ученик в клас, съгласно утвърдените процедури и приетите правила и последици.
- За всеки инцидент или проява на насилие попълват протокол, който предават на училищния психолог.
- Участват в работата на екипа, сформиран по конкретен случай на ученик от класа им.
- Провеждат периодично превантивни занятия по проблемите на тормоза, като могат да привличат различни специалисти, напр. от Центъра за превенция на насилието, Местната комисия за борба срещу противообществени прояви на малолетни и непълнолетни и др. Информират учениците за Националната телефонна линия за деца 116 111.
- Информират родителите за дейностите по механизма, както и за приетите правила и процедури. Съдействат за включването им в дейностите на ниво училище.

3.3.3. Учители, които не са класни ръководители:

- Включват темата за насилието в учебни единици, при които това е възможно.
- Поощряват и развиват съвместното учене, както и поведение на сътрудничество и взаимопомощ.
- Познават и използват установената система за информиране и съобщаване за случаи на тормоз над ученици.
- Познават правилата и последствията на класа, прилагат ги и изискват от учениците да ги прилагат.

3.3.4. Дежурни учители:

- Спазват стриктно утвърдения от директора график за дежурство.
- Реагират според утвърдените процедури в ситуации на насилие по време на дежурството им.
- Оказват съдействие на охраната при установени от тях нарушения на ученици и докладват на училищното ръководство, като попълват протокол, отразяващ инцидента.

3.3.5. Помощен персонал:

- Полагат грижи за предотвратяване на насилнически действия в училищните помещения, за които отговарят.
- Познават основните принципи на действие и ги прилагат – правила, последствия, протокол за реагиране на насилие.
- Не допускат прояви на насилие и съобщават за тях на класен ръководител, заместник-директор, директор.

3.3.6. Ръководство:

- Ръководството на училището създава необходимите условия и предпоставки за изграждане на позитивен психосоциален климат и конструктивни взаимоотношения в дух на толерантност, сътрудничество и партньорство.
- Контролира дейностите по превенция на насилието и тормоза и интервенция в случаите на тормоз.
- Осъществява взаимодействие с извънучилищни институции и организации, имащи отношение към проблема.
- Насърчава и поощрява просоциалното поведение и добрите взаимоотношения чрез подходящи форми – грамоти, организиране на конкурси, инициативи, форуми, кампании и пр.

3.3.7. Родители:

- Провеждат задълбочени разговори по темата за тормоза и насилието със своите деца.
- Следят за признаци на упражнен тормоз и насилие над децата си.
- Незабавно уведомяват училищните власти, ако станат свидетели на прояви на тормоз и насилие.
- Активно се включват в мероприятията, организирани на ниво клас и на ниво училище във връзка с превенцията на тормоза и насилието.
- Участват в тематични родителски срещи, форуми и други училищни и извънучилищни дейности.
- Отправят предложения и при възможност подпомагат ресурсното осигуряване на прилагането на Механизма за противодействие на училищния тормоз.
- С оглед обхващане на местата, където според оценката се осъществява тормоз, могат да се включват по график в дежурствата в сградата на училището и училищния двор, в дейностите по посрещане и изпращане на учениците и др.

4. В ОУ „Св.Св.Кирил и Методий “ се насърчава взаимодействието между учениците от различните класове. Това взаимодействие може да се

осъществява чрез ученическо самоуправление, чрез различни форми, базирани на принципа „Ръка за ръка“, могат да се организират различни извънкласни инициативи, в които да участват малки и големи ученици, да се опознават взаимно и да се повишава степента на толерантност и партньорство между тях.

5.Учителите и непедагогическия персонал системно повишават своята квалификация във връзка с превенцията на тормоза и своевременната и адекватна интервенция в случаи на такъв.

6.Училището активно взаимодейства със служби, организации и специалисти по проблемите на децата и намира добри партньори и приятели в лицето на: Местната комисия за борба с противообществени прояви на малолетни и непълнолетни, Отдел „Закрила на детето“ и др.